

TÍMARIT ÍSLENSKRA SAMVINNUFÉLAGA

RITSTJÓRI:
JÓNAS JÓNSSON FRÁ HRIFLU.

XI. AR.



REYKJAVÍK 1917.

ÚTGEFANDI: SAMBAND ÍSLENSKRA SAMVINNUFÉLAGA
ÍSAFOLD — ÓLAFUR BJÖRNSSON

Efnisyfirlit.

	Bls.
I.—II. hefti:	
<i>Jónas Jónsson: Framtíðarlandið</i>	1—12
<i>Jón Gauti Pétursson: Hvernig færi</i>	13—15
<i>Jónas Jónsson: Hrossasalan.</i>	16—20
<i>Jón Dúason: Félagshyggjan III</i>	21—30
<i>Guðbrandur Magnússon: Um verzlun</i>	31—50
<i>Jón Gauti Pétursson: Ófriðarhugleiðingar.</i>	52—61
<i>Jónas Jónsson: Samvinnuskóli.</i>	62—74
<i>Ólafur Friðriksson: Jafnaðarstefnan.</i>	75—80
<i>Jónas Jónsson: Enn um markaðsverð</i>	81—105
Félagsmál	104—111
III. hefti:	
<i>Jón Arnason: Samvinnumál</i>	113—127
Aðalfundur Sambands ísl. samvinnufélaga 1917	128—133
Lög sambandsins	134—140
<i>Jónas Jónsson: Utan úr heimi.</i>	141—148
—>— Samvinnufél. og G. Gíslason	149—153
Félagsmál	154—160

Samvinnuskóli.

Það mál er nú komið á dagskrá hjá þjóðinni. Um nokkur undanfarin ár hefir sú hugmynd verið rædd í kyrþey meðal samvinnumanna, að þeim væri lífsnauðsyn að fá sinn eigin verzlunarskóla. Málinu hefir verið lauslega hreyft oftar en einu sinni hér í þessu tímariti. Að síðustu hafa ádeilugreinar Garðars Gíslasonar vakið menn til umhugsunar um það málið. Hann litur óhýrum augum til þessarar skólastofnunar. Ástæðan er auðsæ. Hann veit að skortur á vel æfðum starfsmönnum er einna helzti þröskuldurinn á vegi samvinnumanna. Og ef bót yrði ráðin á þessari vöntun, mundi verzlunin færast meir og meir í hendur samvinnufélaga. En af því að verzlunin er því miður ekki landhelgislaust haf, mundi að sama skapi minka gróði kaupmannanna. Óvild kaupmanna til samvinnuskólahugmyndaþinginnar eru því hennar beztu meðmæli.

Fyrst er að gera sér grein fyrir því, hversvegna þörf er á slíkri stofnun, og þar næst hvernig hún á að vera. Í þriðja lagi, hver verða muni kostnaður við stofnun hennar og starfrækslu.

Framleiðendur geta ekki komist af án manna, sem læra varninginn milli þeirra. Til að inni af höndum það starf þarf sérstaka stétt. Hún getur starfað með tvennu móti, annaðhvort fyrir eigin reikning og á eigin ábyrgð eða sem starfsmenn framleiðenda og kaupenda. Annað eru kaupmenn, hitt eru samvinnuforkólfar. Hugsjón kaupmanna er að kaupa sem ódýrast og

selja sem dýrast. Hugsjón samvinnumanna er að verzlunarhagnaðurinn lendi hjá viðskiftamönnum. Sjálfvinnna þeir fyrir fastákveðið kaup að því að efla hagsmuni annara.

Fram á síðustu áratugi þektist hér ekki nema kaupmannaverzlun, og ennþá er fjöldi manna í landinu, sem ímynda sér, að það sé eina hugsanlega leiðin. Af þeim toga mun það spunnid, að þegar stofnaður var hér verzlunarskóli fyrir nokkrum árum, þá var álitid sjálf-sagt að sniða hann eftir þörfum kaupmanskunnar en ekki samvinnunnar.

En fyrir þriðjungi aldar varð sá atburður hér á landi, að nokkrir bændur í Þingeyjarsýslu mynduðu með sér félag til að komast hjá því að skifta við illræmda einokunarverzlun á Húsavík. Þeir fluttu samvinnuhugmyndina inn í landid og gerðu hana að veruleika. Þessi litla byrjun hefir breiðst út, svo að nú er ekki nein sýsla til, þar sem samvinnufélagsskapur hefir eigi verið reyndur í einhverri mynd. Forgöngumennirnir hafa því nær ætíð verið sjálfmentaðir á verzlunarvisu, nema þeir fáu sem gengið hafa í samvinnuskóla erlendis. Brennandi áhugi fyrir almennri hagsæld og efnalegum framförum þjóðarinnar hefir knúð þá til starfa. Þessvegna hefir árangurinn orðið svo mikill eins og nú er orðin raun á.

En tímarnir breytast. Sú stefna í samvinnuverzluninni, sem menn hölluðust að, og með réttu, fyrir 20—30 árum síðan, er nú að falla úr sögunni. Fyrir brautryðjendur samvinnunnar voru *pöntunarfélögin* óskarad. Þau voru ekki mannfrek. Myndaþingur bóndi gat haft nauðsynjavöruverzlun hálftrar sýslu í hjáverkum. Þar að auki fylgdi pöntuninni tiltölulega litil áhætta. Menn létu sér nægja að »fá í pöntuninni« verðmestu vörurnar, en skiftu svo við kaupmenn með aðra hluti.

Þegar til lengdar leið fullnægðu pöntunarfélögin ekki samvinnuþörfinni. Áhugamestu félagsmönnum

þótti leiðinlegt að vera hálfir yfir í kaupmannsbúðinni. Þeir vildu vera sér sjálfum nógir. En til að geta það, varð að breyta pöntunarfélaginu í kaupfélag. Búðin varð að vera opin alla daga og hafa jafnfjölbreyttan varning eins og kaupmannsbúðirnar. Sumstaðar hafa menn reynt að blanda saman pöntunarfélagi og »sölu-deild«, en ekki gefist vel. Það er að setja nýja bót á gamalt fat. Kaupfélag Eyfirðinga er fyrirmyndin á hinum nýja vegi, og gengi þess bregður ljóma yfir fyrirkomulagið. Enginn vafi virðist leika á því, að innan skamms verði samvinnuverzlunirnar flestar eða allar með því sniði, hvarvetna á landinu.

Þessi breyting leiðir til þess, að þar sem samvinnufélög þrífast á annað borð, verða þau öflugri, af því að þau fullnægja viðskiftaþörfinni betur en pöntunarfélögin gömlu. En þau verða líka mannfrekari. Kaupfélagsstjórinn getur ekki lengur haft starf sitt að auka-starfi. Hann verður að vera þar allur. Og það er ekki nóg. Hann þarf nokkra fasta starfsmenn, sem allir verða eins og hann að hafa búið sig undir starfið, svo að þeir standi fæti framur en stéttarbræður þeirra í kaupmannsverzlunum.

Hvert hinna gömlu félaga hefir þannig smátt og smátt mikla þörf fyrir sérmentaða starfsmenn. Ennfremur þau héruð, sem ekki eru enn komin inn á samvinnubrautina, en ætla að gera það, hvenær sem þau fá álitlega forgöngumenn. Í þriðja lagi er heildsalan fyrirhugaða og skrifstofur hennar erlendis. Á öllum þessum stöðum vantar starfsfólk, sem er vaxið þeim vandasömu störfum, sem fyrir hendi eru.

Menn kunna nú að segja að það komi ekki samvinnuskólahugmyndinni við, þó að kaupfélögin færi út kvíarnar. Þau geti fengið noga starfsmenn úr Verzlunarskóla Íslands o. s. frv.

Þetta segja allmargir menn, það er satt. Sumir segja það í heilagri einfaldni, en aðrir af yfirdrepsskap.

Þeir vita að þetta úrræði er fjarstæða. Væri því fylgt mundi það til engra heilla fyrir samvinnuhreyfinguna. Skulu nú færð fyrir því nokkur rök, hversvegna samvinnumenn búast ekki við að hafa nokkurt gagn af sérfræðsluskóla kaupmanna.

Fyrst benda þeir á þá reynslu, að kaupmenn eru því nær altaf fullkomnir andstæðingar kaupfélaganna. Og þá sjaldan þeir hafa verið fengnir til að vera »fastir starfsmenn« félaganna, hefir framkoma þeirra verið lítt rómuð. Eigi sjaldan hefir allur félagsskapurinn hrúði í rústir í höndum slíkra manna, til óbætanlegs tjóns fyrir hreyfinguna. En þar sem það hefir ekki orðið, hafa félög í kaupmannahöndum verið framfaralaus, eins og unglíngur, sem eldist en vex ekki, af því hann gengur með hættulegan sjúkdóm, sem fyrirsjáanlega getur orðið að banameini.

Önnur bending í sömu átt er það, að þess munu fá eða engin dæmi um hina mörgu menn, sem útskrifast árlega úr verzlunarskólanum, að þeir snúi sér að samvinnufélagsskap. Þeir virðast engan áhuga hafa í þá átt, og bendir það til, að varla verði að vænta forgöngu þaðan í samvinnuámalunum. Eins og eðlilegt er, hafa þessar tvær staðreyndir orðið til að festa samvinnumenn í þeirri trú, að þeir gætu á engan hátt búið við að njóta styrks frá gömlum eða ungum kaupmönnum, þegar um starfsmenn væri að ræða.

Þetta, sem nú hefir verið sagt, gildir um heildina. Hugsanlegt er, að einstakar undantekningar finnast. En þær eru og verða svo sjaldgæfar, að þær sanna að eins regluna. Kaupmenska og kaupfélagsskapur eru tveir ólíkir vegir, tvær stefnur, tvenskona trúarbrögð. Þar á milli er engin sniðgata fyrir báða. Hver verður þar sáluhólpinn upp á sína trú.

Þriðja ástæðan er sú, að hagfræðiskensla Verzlunarskólans virðist vera mjög eindregið í vil auðsafni einstakra manna, án sérlega nákvæms tillits til hagsmuna

almenningu. Um langt skeið var þar kend Viðskiftafræði Jóns Ólafssonar, sem eins og kunnugt er, hallast ákaflega eindregið á sveif kaupmanna. Nú kennir Þorsteinn Þorsteinsson hagstofustjóri þessi fræði í skólanum, og virðist ekki mikið gefandi milli hans og Jóns Ólafssonar, hvað vinsemdina snertir til auðsjafnandi hreyfinga nútímans. Skoðanir hans verða gerðar að umtalsefni á öðrum stað í þessu hefti, svo að eigi verður frekar hreyft við þeirri hlið að sinni. Að eins bent á, að samvinnustefnan á kaldra griða að vænta, þar sem lífsskoðunin mótast af ritum og kenningum slíkra manna. Er þetta ekki sagt þessum mönnum til ámælis. Þeir eru réttir á sínum stað, við að búa kaupmenn undir að vera kaupmenn. Tilgangurinn að eins að leiða líkur að því, hvers vegna ekki er hægt að búast við, að samvinnumenn noti Verzlunarskólann handa sínum tilvonandi starfsmönnum. Það er þeim jafn ómögulegt eins og vera mundi fyrir lúterska þjóð að eiga að bjargast við kaþólskan prestaskóla handa prestsefnunum sínum.

Að öllu þessu athuguðu virðist það einsætt, að samvinnumenn verða að koma sér upp sinni eigin sérmentastofnun, sniðinni eftir þörfum félaganna. En vegna þess, að samvinnufélagsskapurinn hefir svo mikla þjóðhagsbætandi þýðingu, ber landinu að leggja fé til muna í slíka stofnun, bæði í byrjun og í árlegan reksturskostnað. Skulu leidd nokkur rök að því.

Tökum hérað eins og Eyjafjörð. Nú síðustu árin græða bændur í því héraði ca. 50—60 þúsundir árlega á kaupfélaginu sínu. Og þar að auki græða aðrir menn í héraðinu stórmikið á því, sem slíkt félag bætir kaupmannaverzlunina. Þetta sama dæmi endurtekur sig ár eftir ár. Sama sagan gerist að meira eða minna leyti í hinum öðrum samvinnufélögum landsins. Hundruð þúsunda hverfa í vasa samvinnumannanna á Íslandi ár hvert, sem annars mundi renna í sjóð nokkurra kaup-

manna, innlendra og útlendra. Og þó eru félögin enn þá eins og dropi í hafinu hér á landi, og geta ekki fært út kvíarnar til muna fyrir skorti á nýjum starfsmönnum. Gömlu foringjarnir komast ekki yfir mikið meira en það, sem þeir nú hafa að sinna. Mér dettur í hug eitt dæmi, sem bregður ljósi yfir það, hvað vöntunin á samvinnuskóla er almenningi dýr, eins og nú er komið málum. Við einn litinn fjörð hér á landi er dálitið þorp og nokkurt upplendi. Viðskiftaveltan ca. 150 þús. kr. árlega, öll í höndum einnar verzlunar, lítt ræmdrar. Nákkunnugur maður úr þessu bygðarlagi fullyrðir, að mjög væri auðvelt fyrir heilbrigt kaupfélag, að ná því sem nær allri veltunni í sínar hendur. Ennfremur að leiðandi menn bygðarinnar hafi nú og um nokkur undanfarin ár haft sterkan hug á að stofna kaupfélag, en ekki getað neinu til vegar komið, af því að þá vantaði starfsmann, sem þeir treystu. Nú er það alkunna að kaupfélög, sem rekin eru með ráðvendni og dugnaði, spara viðskiftamönnum sínum tíunda hluta af ársveltunni, borið saman við kaupmannaverzlun. Fyrir þetta umrædda hérað er árlegt tjón af kaupfélagsleysinu alt að 15,000 kr. Þó er þetta afsæktur útkjálki, sem flestir Íslendingar muna naumast eftir, nema meðan þeir eru að læra landafræðina. En hvað mundi þá hagnaðurinn í stóru héraðinu, þar sem enn er kaupfélagslaust eða sama sem? Og hver mundi hagnaðurinn á öllu landinu, ef þjóðin yrði alt í einu svo viti borin að koma allri sinni viðskiftaveltu í hendur samvinnufélaga?

Væntanlega sýna þessi dæmi, að þjóðfélaginu ber fullkomin skylda til að styrkja skóla handa samvinnumönnum, ekki einungis eins vel og kaupmannaskólann, heldur betur, ef samvinnumenn sæu ástæðu til að krefjast þess. Ástæðan liggur í augum uppi, að sú stofnun, sem vinnur að því að bæta lífskjör alkrar þjóðarinnar, er meira virði fyrir almenning heldur en stofnun, sem

þyr fáeina menn undir að auðgast stórkostlega á kostnað almennings. Þlitt er annað mál að kostnaðarhliðin yrði fremur smávægilegt atriði, og það því fremur, sem sambandið mundi sjá sóma sinn í því að leggja riflega til þeirrar stofnunar, sem hefði svo geisimikla þýðingu fyrir félagsskapinn í heild sinni.

Þá er komið að þeirri hlið, hvernig samvinnuskólinn á að vera úr garði gerður. Verður þar að eins dregið á frumdrætti, því að reynslan ein og kröfur veruleikans geta til fulls markað stefnuna.

Takmark skólans ætti að vera það, að æfa á hverju ári nokkra unga en þó þroskaða menn, sem hefðu áhuga á samvinnumálum, svo að þeir væru jafnfærir, eða betur, til að vinna við samvinnustörf, eins og útskrifaðir menn úr algengum verzlunarskólum eru til að fást við kaupmannaverzlun.

Starf skólans mundi vera með tvennum hætti. Fyrst að glæða skilning á samvinnunni og einlægán vilja nemenda til að vinna fyrir þá hreyfingu, og í öðru lagi veita þeim algenga verzlunarsérmentun. Fyrri atriðið væri það sem greindi samvinnuskólann frá algengum verzlunarskóla. Það, framar öllu öðru, gæfi honum lífsgildi.

Í fyrstu yrði sennilega byrjað með vetrarlöngu námsskeiði. Ber margt til þess. Þörfin fyrir samvinnustarfsmenn er svo brýn, að hvert ár, sem dregst, kostar almenning stórfé, vegna þess að heil héruð, sem liggja varnarlaus við fætur kaupmanna, fá enga verulega hjálp fyr en fleiri starfsmenn koma til sögunnar. Í öðru lagi mundu koma fyrsta veturinn ýmsir vel undirbúnir menn, sem með sjálfnámi væru komnir nærri því að geta tekið að sér samvinnustörf, en vildu þó njóta stuðnings skólans, úr því að hann var kominn. En úr því mundi tæplega hægt að komast af með minna en tveggja til þriggja vetra dvöl, sex til sjö mánuði á ári. Vegna heildsölnunnar yrði skólinn að vera í Rvík.

Frá byrjun ætti að leggja hina mestu áherzlu á það, að fá ekki nema þroskaða og reglusama menn í skólann. Að því mætti stuðla með erfiðu inntökuprófi og ströngum aga. Í samvinnuskóla ætti ekkert rúm að vera fyrir áhugalausá slæpinga, þótt gáfaðir væru, hvað þá fyrir óreglumenn. Slíka menn ætti skólinn að hafa leyfi til að senda heim, ef þeir á annað borð hefðu komist þar inn. Heimavist væri æskileg en að minsta kosti óhjákvæmilegt að hafa gott bókasafn til frjálsra afnota fyrir nemendur. Heppilegast væri að hafa ekki nema 10—12 menn í bekk. Kenslan, einkum í tungumálum, verður notadrygri, ef fáir eru saman. Félagslíf nemenda betra innbyrðis, og kynning meiri milli lærisveina og kennara. Þar að auki varla þörf fyrir meira en 10—12 nýja menn á ári. Sumir mundu vafalaust nota skólann til að fá almenna mentun en ekki til að búa sig undir lífsstöðu. Er og þess hin mesta nauðsyn, að í hverju héraði séu nokkrir menn, aðrir en starfsmenn félaganna, sem vel bera skyn á samvinnumál.

Sá hluti kenslunnar sem snertir samvinnuhliðina, mundi ná yfir sögu samvinnuhreyfingarinnar hér og erlendis Enn fremur auðfræði og félagsfræði. Gera yrði ráð fyrir að nemendur hefðu áður numið allmikið bæði í sögu Íslands og almennri sögu Einmitt á þessum sviðum yrði þungamiðja kenslunnar. Þessar kenslugreinar eru bezt fallnar til að vekja áhuga, og skapa skilning hugsandi manna fyrir ágæti samvinnunnar. Saga stefnunnar birtir dóm reynslunnar. Þar eru forðæmi, bæði til eftirbreytni og viðvörunar. Mikið af óhöppum, sem hent hefir samvinnufélagsskapinn hér á landi, stafa af því, að leiðtogarnir hafa ekki notið sér fengna reynslu, innlenda og útlenda. Auðfræðin skýrir eðli viðskiftanna. Þar kennir að visu mjög mismunandi skoðana um ýms deilumál, sem snerta skiftingu auðsins. Sumir rithöfundar leggja í útskýringum sínum aðaláherzluna á þýðingu vinnunnar, bæði hvað

áhrærir myndun *auðs* og *verðs*. Aðrir gera mest úr starfi forkólfanna, vinnuveitenda og kaupsýslumanna, og virðast sætta sig vel við, að þeir fái drýgstan skerf að ómakslaunum.

Þar sem þessi málstaður er mjög einhliða sóttur og varinn, eins og t. d. í Viðskiftafræði J. Ó., getur slíkur lestur auðveldlega leitt menn á villigötnr. Í samvinnuskóla þyrfti að vera við hendina fræðirit allra helztu auðfræðinga, hverri stefnu sem þeir hafa fylgt, og lögð áherzla á að nemendur gætu myndað sér sjálfstæðar skoðanir um gildi hinna ýmsu mismunandi kenninga.

Nokkuð svipað gildir um félagsfræðina. Þar er efnið enn viðtækara, að *færa undir nokkur aðallög allar helztu tegundir félagsstarfseminnar í heiminum*. Að vissu greinir hina merkustu fræðimenn í þeim efnum mjög á um það, hversu flokka skuli hin félagslegu fyrirbrigði. En um hitt verður ekki deilt, að það sé mjög nauðsynlegt fyrir þá menn, sem ætla að vinna fyrir félagsheildina, að hafa kynt sér rit þeirra höfunda, sem spaklegast hafa skrifað um mannfélagsmál.

Vist er von að sumum mönnum þyki hér ætlast til mikillar vinnu, og óvanalegrar, af námssveinunum. Eru Íslendingar því ekki vanir, að á þann hátt sé starfað hér í skólum. Er því rétt að nota tækifærið til að útskýra, hvernig gert er ráð fyrir að þessari kenslu yrði að haga, til að ná verulegum árangri á stuttum tíma.

Sá galdur er fölginn í einu orði: *Bókasafnsvinnu*. Skólinn hefir rúmgott bókasafn, sem er opið námssveinunum allan daginn. Þar er allur útbúnaður til þess, að vel geti farið um menn við lestur og skriftir. Í bókahillunum eru öll hin helztu heimildarrit, sem þörf er á við námið, og mörg eintök af þeim bókum, sem heill bekkur þarf að nota samtímis. Kénslustundir eru tilförlulega fáar. *Kennararnir flytja yfirlitsfyrirlestra* og

láta nemendur hafa sér til stuðnings stuttar handbækur með nákvæmum heimildaskrá. Síðan er námssveinunum gert að skyldu *safna efni úr mörgum heimildum* viðkomandi aðalatriðum kenslunnar og skrifa um það ritgerðir. Síðan les kennarinn yfir hverja ritgerð með þeim einum, sem hana hefir samið. Slík kensla hefir alstaðar reynst vel. Hún venur nemendur á að vinna sjálfstætt, og að athuga hlutina með eigin augum. Starf kennarans er að visa á veginn, benda á heimildirnar, og kenna viðvaningunum skipulega vinnu. Þeim mönnum, sem lært hafa slíkt vinnulag, verður auðveldara að brjóta vandamálin til mergjar, heldur en þeim, sem vandir eru á að eta hugsunarlaust eftir, það sem þeim er sagt. Til að geta starfað þannig, þurfa námssveinarnir að geta lesið auðveldlega eitt útlent mál eða tvö, og hafa numið það á skömmum tíma.

Af edlilegum ástæðum þurfa samvinnumenn á Íslandi á allmikilli málakunnáttu að halda, bæði að því leyti, sem þeir eru verzlunarmenn, en engu síður til að geta með ferðum og bóklestri kynst menningu erlendra þjóða. Ráðið til að læra erlend mál á skömmum tíma er það, að hafa innfædda kennara, og nema af þeim ekki einungis sjálf málin heldur og nokkrar aðrar bóklegar námsgreinar. Með þeim hætti líkist dvölin í skólunum allmikið veru í öðru landi. Eins og allir sjá, sem athuga málið, yrði lengi framan af svo mikill hörgull á íslenskum ritum um félagsmál, að þau fræði yrðu alls ekki numin til verulegs gagns, með þeim hætti, sem bent er á hér að framan, nema því að eins, að nemendurnir gætu haft gagn af útlendum bókum meiri hluta námstímans.

Annar hluti námsins, kensla í stærðfræði, bókhaldi, verzlunarlöggjöf o. s. frv. verður ekki gerð hér að umtalsefni, með því að í þeim efnum er ekki ástæða til að breyta nema að litlu leyti frá venjulegri leið. Aftur á móti er ein grein verzlunarnámsins, sem lítil stund hefir

verið lögð á hér á landi. Það er *vörubekkingin*. Svo ramt kveður jafnvel að þessu, að sumir þeir kaupsýslumenn hér á landi, sem nafnkendastir eru fyrir gróða og gengi, eru mjög ófróðir í þessum efnum, svo að þeim er mikill lagi að. Má þá nærri geta að ekki sé alt með feldu um smærri spámennina.

En samvinnumenn verða að hugsa hærra. Þeir verða að kappkosta að kunna sína iðju sem allra bezt. Dálitla byrjunarbekkingu í þessu efni má veita í skólanum með miklu sýnishornaúivali. Jafnframt yrðu námsmennirnir að eiga greiðan aðgang að heildsólunni, og samvinnubúð, sem væntanlega ris upp í Reykjavík, inni skamms. Þeir yrðu að skilja til fullnustu alt skipulag samvinnufélaganna og kynnast því verklega. Yfir sumartímenn, þá mánuði sem skólar ekki starfa hér á landi, er mest þörf fyrir aukið starfsafl við verzlunina hér á landi. Þá gæti yfirstjórn samvinnumálanna komið námssveinunum, að minsta kosti flestum, að atvinnu í kaupfélagsbúðum viðsvegar um land og í heildsólunni. Með því móti fengju þeir undir eins verklega æfingu, jafnhliða bóklegu fræðslunni. Þar að auki er sennilegt, að samvinnuskólinn yrði síðar meir að krefjast þess af öllum, sem þar vildu nema, að þeir hefðu í eitt til tvö misseri unnið í samvinnubúð.

Þegar slíkt skipulag er komið á, ræður stjórn samvinnumálanna yfir miklum og sémilega æfðum mannafla. Tækifærin væru mörg, og hver og einn yrði að vinna sig upp, byrja í lægstu stöðum í kaupfélagsbúðunum og á skrifstofum sambandsins hér á landi og erlendis. Hækka síðan eftir því sem reynslan mælir með þeim. Yrði þess þá skamt að biða, að samvinnuhreyfingin hefði í sinni þjónustu nægilega marga menn til að halda uppi málstað sínum, bæði utan lands og innan. Komið gæti til mála, ef landsverzlun yrði hér síðar meir með einhverjar þær vörur, sem annars eru í höndum »hringa« (kol, salt, steinolia), eða ef landið

tæki að sér einkasölu á sild, að landsverzlunin hefði að einhverju leyti not samvinnuskólans. Hlutverkið nokkuð skylt, að starfa að verzlun gegn ákveðnu kaup, hvort heldur er fyrir félag eða fyrir landið. Bæði störf in gagnólik sjálfstæðu kaupmannsverzluninni, þar sem alt stefnir að því að geta grætt, sem mest sjálfur. En þetta er aukatriði, og engan veginn neitt keppikefli frá sjónarmiði samvinnumanna. Miklu líklegra að þjóðin í heild sinni yrði í vandræðum með heppilega starfsmenn við landsverzlun, ef hún ætti ekki vól annara starfskrafta heldur en þeirra, sem hægt væri að losa út úr kaupmannastéttinni.

Að síðustu fáein orð um kostnað við samvinnuskólann. Enga nákvæma áætlun þarf að gera á þessu stigi málsins. Skólinn þyrfti hús, og fasta kennara jafnmarga bekkjum, í mesta lagi þrjá. Síðan eitthvað af stundakennurum. Ennfremur töluvert fé árlega til bókakaupa og áhalda. Í heild sinni mundi slík stofnun árlega kosta landið álika mikið og *ein meðalbúð* kostar þjóðina nú. Hvort tilvinnandi væri fyrir landsmenn að fá skóla til að ala upp verzlunarmenn handa *öllum hérudum* landsins, sem manndóm hefðu til að verzla á samvinnuvisu, þó að það kostaði þjóðfélagið árlega eins mikið og ein meðal kaupmannsbúð, verða menn að skera úr hver fyrir sig, eftir því sem þeir hafa skapferli og þekkingu til.

Sanngjarnasti vegurinn er sá, að verzlunarskólarnir séu tveir, annar fyrir kaupmenn, hinn fyrir samvinnumenn. Báðir séu styrktir jafnmikið af almannafé, en það sé þó ekki nema nokkur hluti reksturskostnaðarins. Nú sem stendur aflar Verzlunarskóli Íslands sér allmikils fjár með því að selja kensluna. Hvort samvinnuskólinn gerði það, skal látið ósagt hér. En sambandið mundi sjá sóma sinn í að styrkja hann og efla sem mest; sjá eins og rétt er, að sú stofnun er hreyfingunni lífsskilyrði, eitt af þeim allra nauðsynlegustu.

Umræður þær, sem orðið hafa nú síðustu mánuðina um samvinnuhreyfinguna í heild sinni, hafa orðið til að skýra afstöðu bæði ýmsra nafnkendra manna, blaða og flokka, til samvinnustefnunnar. Ekki allfáir menn, sem meðan ekkert reyndi á, þóttust vera vinveittir, hafa nú komið fram sem fullkomin andstæðingar. Þegar um fjárveitingu verður að ræða af landsfé til samvinnukenslu, mun þessi andstaða verða enn berari. Fulltrúar kaupmannavaldsins — og þeir eru fleiri en margur hyggur — munu reyna með illu og góðu að koma í veg fyrir að samvinnuhreyfingin geti aflað sér sérmentaðra starfsmanna eftir þörfum. Það er mjög sennilegt að þeim takist það í nokkur ár. En við það skýrast linurnar, og þjóðin veit með fullri vissu, hverjum hún má treysta og hverjum hún á að vantreysta í þessu máli.
